

JAN PALUS
Uniwersytet Opolski

***Laudato si'* papieża Franciszka – „encyklika ocalenia” czy „epitafium konającej planety”?**

1. Teologiczne aspekty ekologii – 2. Ekologia integralna odpowiedzią na paradygmat technokratyczny – 3. *Laudato si'* a ustalenia Konferencji klimatycznej w Paryżu

„Encyklika ekologiczna” lub też „zielona encyklika”, bo tak jest popularnie nazywaną, została skierowana przez papieża Franciszka nie tylko do katolików, ale do wszystkich ludzi dobrej woli, którym na sercu leży los naszej planety. I choć jej treść, pojawiając się we włoskich mediach na tydzień przed oficjalną premierą, wywołała swoistą burzę, pobudziła tym samym zainteresowanie czytelników na całym świecie jak chyba żadna wcześniej. Po upływie kilku miesięcy od jej publikacji można spotkać różne opinie, różne komentarze, budzi ona skrajne emocje. Zarówno wierni Kościoła katolickiego, jak i przedstawiciele innych religii, naukowcy, politycy oraz liderzy organizacji ekologicznych na całym świecie chwalą inicjatywę papieża dotyczącą zwrócenia uwagi na możliwą agonię naszej planety. Choć niektóre środowiska konserwatywne dopatrują się w niej również krytyki prowadzonej na świecie polityki ochrony środowiska, konsumpcjonizmu i nadmiernego zróżnicowania w dostępie do dóbr powszechnych, to papież z nikim nie polemizuje, niczemu nie zaprzecza.

Franciszek w pierwszych zdaniach, tłumacząc potrzebę napisania encykliki *Laudato si'* przypomniał dorobek swoich wielkich poprzedników. Nie on pierwszy zajął się problemami współczesnej ekologii. Tematykę tę podejmowali już: Jan XXIII, Paweł VI w encyklice *Pacem in terris* oraz św. Jan Paweł II, który zachęcał m.in. do „nawrócenia ekologicznego”¹. Z kolei Benedykt XVI zaznaczył w ency-

¹ JAN PAWEŁ II, *Trzeba zapobiec katastrofie ekologicznej. Przemówienie podczas audiencji generalnej (Watykan 17 I 2001)*, OsRomPol 22 (2001), nr 4, s. 44.

klice *Caritas in veritate*, że „degradacja natury jest ściśle związana z kulturą kształtującą współzycie ludzkie”². Encyklika *Laudato si'* to wnikliwe studium zagrożeń środowiska naturalnego, przywołujące opisy biblijne i nauczanie Jezusa oraz pokazujące na niezliczonych przykładach kryzys ekologiczny, nie tylko przyrody, ale również samego człowieka.

Próbowałem rozważyć aktualną sytuację ludzkości, obserwując zarówno deformacje w świecie, w którym żyjemy, jak i głęboko ludzkie przyczyny degradacji środowiska³

Zaczynając od omówienia stanu przyrody i istniejących zagrożeń, Franciszek przedstawia wytyczne, proponuje działania i rozwiązania wynikające z globalnej perspektywy oraz wyznacza kierunek poszerzonej edukacji i duchowości ekologicznej. Wnioski, jakie wysuwa papież, sugerują, że obecny kryzys ekologiczny jest wynikiem wielu czynników, m.in. problemów ekonomicznych, z jakimi zmagają się państwa, problemów środowiskowych, etycznych i antropologicznych. Papież złożył wyrazy uznania wszystkim,

którzy angażują się na rzecz ochrony naszego wspólnego domu. Na szczególną wdzięczność zasługują ci, którzy energicznie zmagają się z dramatycznymi konsekwencjami degradacji środowiska w życiu najbiedniejszych na świecie. Młodzi wymagają od nas zmian. Zastanawiają się, jak to możliwe, że ubiegamy się o budowanie lepszej przyszłości, nie myśląc o kryzysie środowiska i cierpieniach ludzi zepchniętych na margines społeczeństwa⁴.

Różnorodność podejścia do problematyki ekologii w encyklice z jednej strony, a z drugiej komplementarność ujęć i analiz pokazuje, że *Laudato si'* można czytać na wielu poziomach. Widać w nich obraz rzeczywistego stanu naszej planety. Papież proponuje również sposoby przeciwdziałania degradującym ją zjawiskom. Jego zdaniem, konieczna jest przebudowa systemów społeczno-gospodarczych oraz poszukiwanie rozwiązań alternatywnych, które spowolnią proces degradacji Ziemi.

Kieruję nagłące wezwanie, by ponowić dialog dotyczący sposobu, w jaki budujemy przyszłość naszej planety. Potrzebujemy konfrontacji, która nas wszystkich po-

² BENEDYKT XVI, *Encyklika „Caritas in veritate”*, Watykan 2009, nr 51.

³ FRANCISZEK, *Encyklika „Laudato si'”*, Watykan 2015 (dalej: LS), nr 163.

⁴ LS 13.

łączy, ponieważ wyzwanie ekologiczne i jego ludzkie korzenie dotyczą i dotyczą nas wszystkich. Globalny ruch ekologiczny ma za sobą długą i bogatą drogę, zrodził wiele grup obywatelskich, które pomogły budzić świadomość⁵.

Niniejsze opracowanie ma za zadanie odpowiedzieć na pytanie, czy treść encykliki *Laudato si'* pomoże nam zmienić mentalność i ocalić Ziemię przed jej zagładą, czy też ekologiczna ignorancja współczesnych społeczeństw i priorytet indywidualnych interesów doprowadzi do jej nieuchronnego końca. Taka świadomość stanu rzeczywistego daje nam nadzieję i szansę na przemienienie zła, które dzieje się w świecie, w osobiste zaangażowanie ludzi na rzecz środowiska i planety oraz otwarcia się na *novum* ekologiczne. Papież Franciszek zachęca wiernych do rozpoczęcia ekologicznego stylu życia, przyjęcia na siebie odpowiedzialności za los naszej planety i zaangażowania się w troskę o wspólny dom.

1. Teologiczne aspekty ekologii

Zapoznając się z treścią encykliki, nie sposób nie zauważyć niepokoju, z jakim papież wypowiada się o „siostrze Ziemi”, a szczególnie zatroskania wszelkim złem, jakie wyrządza jej człowiek. Papież Franciszek stawia tezę, że chrześcijańska wizja świata i człowieka, z jej niezwykle głęboką ewangelią stworzenia, może rzucać nowe światło na te wszystkie problemy i być równorzędnym partnerem w dialogu ze światem nauki i polityki. Napisał:

Jeśli naprawdę chcemy budować ekologię pozwalającą nam naprawić to wszystko, co zniszczyliśmy, to nie można pomijać żadnej dziedziny nauki i mądrości, także religijnej (...)⁶.

Rozdział drugi omawianego dokumentu, zatytułowany *Ewangelia Stworzenia*, został napisany, pomimo iż papież dobrze wiedział, że nie wszyscy jego adresaci to osoby wierzące. Religia, chociaż często spychana na naukowy margines, również wnosi ważne myśli na rzecz ekologii integralnej oraz rozwoju ludzkości. Papież nikomu nie zamyka drogi dialogu z Kościołem i stwierdza, że Kościół jest otwarty i gotowy na dialog z myślą filozoficzną, każdą dziedziną nauki oraz kwestią społeczną. „Nauka i religia, wnoszące różne podejścia do rzeczywistości, mogą

⁵ LS 14.

⁶ LS 63.

wejść w intensywny dialog, owocny dla obu stron”⁷ W innym miejscu Franciszek zauważa:

W tradycji judeochrześcijańskiej «stworzenie» to znacznie więcej niż natura, ponieważ związane jest z Bożym planem miłości, gdzie każda istota ma wartość i znaczenie. Natura jest często traktowana jako system poznawany, analizowany i zarządzany, podczas gdy stworzenie można zrozumieć tylko jako dar, który pochodzi z otwartej dłoni Ojca nas wszystkich, jako rzeczywistość oświetlona miłością, wzywająca nas do powszechnej komunii⁸.

Jest wiele opisów biblijnych, które mówią o relacjach między człowiekiem i światem. Opisał je również Franciszek w swojej encyklice. Tradycja chrześcijańska podkreśla dwa niezwykle ważne aspekty dotyczące dzieła stworzenia. Po pierwsze, wszechświat został powołany przez Boga do istnienia z miłości, uczyniony na Jego obraz i podobieństwo (Rdz 1,31), a zatem wszystko, co zostało powołane do istnienia, ma swoją niepowtarzalną wartość. Po drugie, akt stworzenia obejmuje określony porządek, harmonię, a zatem nie jest dziełem przypadku i chaosu. Bóg zaprosił wszystkie swoje stworzenia, w tym również ukochane stworzenie – człowieka do współpracy, czyli kontynuacji działania stwórczego, nappełnił świat różnymi możliwościami, które mogą się urzeczywistniać, ponieważ On dał stworzonym przez siebie bytom potencjał twórczy.

Ludzka egzystencja opiera się na trzech podstawowych relacjach ściśle ze sobą związanych: z Bogiem, z innymi ludźmi i z ziemią. Według Biblii te trzy istotne relacje uległy zerwaniu nie tylko zewnętrznie, ale również w nas samych. Tym zerwaniem jest grzech⁹

Człowiek otrzymał od Boga Ziemię we władanie. Określenie „aby nad nią pannał”, które przez wieki nadinterpretowano, sprawiło, że człowiek poczuł się jako istota nadrzędna nad innymi stworzeniami, jako ten, któremu te pozostałe zostały poddane we władanie. Jak się okazuje, nic bardziej mylnego. Współczesna teologia w boskim zamyśle upatruje określenia, które oznaczają „uprawianie i dogłądanie”, czyli dbałość i troskę o powierzone mienie, a nie grabieżczą politykę i zużycie ponad miarę. Jednak grzech pierworodny zburzył ten Boży zamysł. Księga Rodzaju

⁷ LS 62.

⁸ LS 76.

⁹ LS 66.

pokazuje, że wtedy, kiedy człowiek sprzeniewierzył się woli Pana Boga i zniszczył swoją relację z Nim poprzez nieposłuszeństwo i grzech, spowodował tym samym zniszczenie relacji z drugim człowiekiem i całą naturą. Zamierzona przez Stwórcę harmonia stworzeń zamieniła się w konflikt oraz panowanie człowieka nad drugim człowiekiem, innymi bytami, czy też nad naturą. Ten konflikt objawia się brakiem poszanowania, bezlitosną eksploatacją, przemocą i zniszczeniem. A przecież tak nie powinno być. Należy pamiętać, że „środowisko jest dobrem publicznym, mie-niem całej ludzkości i wszyscy są za nie odpowiedzialni”¹⁰. Szczególna wartość istoty ludzkiej pociąga za sobą odpowiedzialność wobec Ziemi. Człowiek powinien szanować prawa natury i równowagę między bytami tego świata.

Ukazując teologiczny wymiar relacji w świecie, papież Franciszek stwierdził:

Dla chrześcijan wiara w jedyne Boga, który jest komunią trynitarną, prowadzi do przekonania, że cała rzeczywistość zawiera w sobie znamię Trójcy Świętej. Święty Bonawentura posunął się do stwierdzenia, że człowiek, przed grzechem, mógł odkryć, iż każde stworzenie „świadczy, że Bóg jest w trzech osobach”¹¹.

Franciszek przypomniał, że los stworzenia związany jest ściśle z misterium Chrystusa. Ewangelia św. Jana (J 1,1-18) ukazuje stwórcze działania Jezusa. „Jedna z Osób Trójcy Świętej weszła w stworzony wszechświat, łącząc z nim swój los aż po krzyż”¹². Jezus, Syn Boży, stał się człowiekiem. żył między ludźmi, wychowywał się między nimi, spożywał posiłki, uczestniczył w ucztach, pracował, nauczał i podróżował. Ale zawsze pamiętał o swoim Ojcu Niebieskim, Stwórcy całego Wszechświata. Szanował drugiego człowieka i każde stworzenie.

Zmartwychwstały tajemniczo je otacza i ukierunkowuje ku pełni. Te same dzikie kwiaty i ptaki, które podziwiał swymi ludzkimi oczami, są obecnie wypełnione Jego jaśniejącą obecnością¹³.

Zatem człowiek obdarzony inteligencją musi szanować prawa natury i delikatną równowagę między bytami tego świata.

¹⁰ LS 95.

¹¹ LS 239.

¹² LS 99.

¹³ LS 100.

Kruchy świat, z człowiekiem, któremu Bóg powierza nad nim opiekę, stanowi wyzwanie dla naszej inteligencji, aby rozpoznać, jak powinniśmy ukierunkowywać, kształtować i ograniczać naszą władzę¹⁴.

Podobne stanowisko prezentuje Katechizm Kościoła Katolickiego, który przestrzega przed wypaczonym antropocentryzmem. Należy pamiętać nie tylko o tym, aby odpowiedzialnie korzystać z rzeczy, ale także o tym, że również inne istoty żywe, jako stworzenia Boże, mają w Jego oczach uznanie i wartość.

Każde stworzenie posiada swoją własną dobroć i doskonałość. (...) Różne stworzenia (...) w ich własnym bycie odzwierciedlają, każde na swój sposób, jakiś promień nieskończonej mądrości i dobroci Boga. Z tego powodu człowiek powinien szanować dobroć każdego stworzenia, by unikać nieuporządkowanego wykorzystania rzeczy¹⁵

2. Ekologia integralna odpowiedzią na paradygmat technokratyczny

Laudato si' jawi się jako encyklika sprzeciwu wobec niegodziwej dominacji człowieka nad światem, ale i tendencji do wykluczania człowieka z godności bycia częścią tego stworzenia. Kryzys ekologiczny to nie tylko problem z naturą i przyrodą, dlatego Franciszek omawia równolegle problem degradacji społecznej i degradacji środowiska naturalnego.

Proces degradacji środowiska ludzkiego i środowiska przyrodniczego zachodzi jednocześnie i nie poradzimy sobie z degradacją środowiska naturalnego, jeśli nie zwrócimy uwagi na przyczyny związane z degradacją człowieka i społeczeństwa¹⁶.

Ekologia integralna, jako nowy wzorzec sprawiedliwości, to ekologia, która łączy szczególne miejsce, jakie człowiek zajmuje na tym świecie z jego relacjami z otaczającą go rzeczywistością. Zdaniem papieża niezwykle ważne jest to, aby ekologia integralna nie wykluczała istoty ludzkiej, która jest nadrzędną.

¹⁴ LS 52.

¹⁵ KKK 339.

¹⁶ LS 48.

Nie da się utworzyć nowej relacji z naturą bez odnowionego człowieka. Nie ma ekologii bez właściwej antropologii. Gdy osoba ludzka uważana jest jedynie za jakiś kolejny byt pośród innych (...) powstaje zagrożenie, że świadomość odpowiedzialności ulegnie w sumieniach osłabieniu¹⁷.

Encyklika *Laudato si'* nie jest zdeprimowana katastroficzną wizją końca Ziemi, ale zawiera realny opis jej nie najlepszego stanu. Z jednej strony jest to zło polegające na niszczeniu środowiska naturalnego przez człowieka, skutkujące m.in. zanieczyszczeniem powietrza i gleby, ograniczaniem dostępu do wody pitnej, ingerowaniem w przyrodę, które prowadzi do wyginięcia wielu gatunków roślin i zwierząt. Z drugiej strony pogłębia się degradacja etyczna wśród ludzi, globalna niesprawiedliwość, powstają coraz większe różnice między obszarami dostatku i skrajnego ubóstwa. Papież Franciszek staje w obronie tych wszystkich, którzy zostają wykluczeni z udziału w dobrach wynikających z postępu technologicznego, są pozbawieni podstawowych środków do życia, opieki medycznej, czy nawet dostępu do czystej wody. Przestrzega państwa wysoko uprzemysłowione przed prowadzeniem przez nie polityki i gospodarki skutkującej zagrożeniem dla zdrowia i życia ludzi oraz degradacji środowiska naturalnego.

Franciszek wzywa ludzi do umiaru, samoograniczenia w korzystaniu z dóbr tego świata oraz do bardziej sprawiedliwego podziału tych dóbr. Przestrzega również przed rabunkowym korzystaniem z bogactw naturalnych, które nie są przecież nieograniczone, chociaż nadal istnieje błędne przekonanie, że

w przyrodzie istnieje nieograniczona ilość energii i zasobów do wykorzystania, i że możliwe jest ich szybkie odtworzenie oraz że negatywne skutki manipulacji w porządku naturalnym mogą zostać łatwo naprawione¹⁸.

Nie sposób nie zgodzić się z tym, co pisze papież, że dziejące się na naszych oczach zmiany klimatyczne są problemem globalnym, z poważnymi następstwami ekologicznymi, społecznymi, ekonomicznymi, politycznymi, oraz że stanowią one jedno z największych wyzwań dla ludzkości. Pisząc o prawie każdego człowieka do wody pitnej, Franciszek zauważa, że niedopuszczalne jest to, aby pozbawiać ubogich dostępu do wody, a przez to odmawiać im prawa „do życia zakorzenione-

¹⁷ BENEDYKT XVI, *Jeśli chcesz krzewić pokój, strzeż dzieła stworzenia. Orędzie na XVI Światowy Dzień Pokoju 2010 roku*, OsRomPol 31 (2010), nr 1, s. 4.

¹⁸ PAPIESKA RADA „IUSTITIA ET PAX”, *Kompendium nauki społecznej Kościoła*, Kielce 2005, nr 462.

go w ich niezbywalnej godności”¹⁹, podczas gdy dostęp do niezanieczyszczonych zasobów mają tylko najbogatsi.

Papież Franciszek przypomina, że wszystkie stworzenia są ze sobą powiązane i dlatego każde z nich zasługuje na miłość, podziw i docenienie – jako niezbędne elementy wspólnoty. Postęp i technologie, których głównym zadaniem powinna być poprawa warunków życia ludzi, często umożliwiają różnego rodzaju wypaczenia w postaci wykorzystywania zdobytej wiedzy do objęcia władzy nad całym rodzajem ludzkim i całym światem. Jest to niebezpieczne, ponieważ to właśnie logika technokratycznego panowania prowadzi do niszczenia natury i wykorzystywania osób i społeczności najsłabszych. Papież Benedykt XVI, używając pojęcia „ekologia człowieka”, stwierdził, że „również człowiek ma naturę, którą winien szanować i którą nie może manipulować według swego uznania”²⁰.

Franciszek uważa, że pomoc finansowa dla ubogich

powinna być zawsze rozwiązaniem doraźnym, aby zaradzić pilnym potrzebom. Prawdziwym celem powinno być zawsze umożliwienie im godnego życia poprzez pracę. Jednak orientacja gospodarki spowodowała pewien rodzaj ulepszeń technologicznych, mających na celu obniżenie kosztów produkcji poprzez zmniejszenie liczby miejsc pracy i zastąpienie ludzi maszynami. Jest to kolejny sposób, w jaki działania człowieka mogą obrócić się przeciwko niemu²¹.

Najważniejszą rzeczą w ekologii integralnej jest uwzględnienie pracy „tak mądrze przedstawionej przez świętego Jana Pawła II w encyklice *Laborem exercens*”²². Nie można negować stwierdzenia, że „człowiek jest twórcą całego życia gospodarczo-społecznego, jego ośrodkiem i celem”²³. Praca powinna być miejscem rozwoju osobistego każdego człowieka, powinna być dobrem dostępnym dla wszystkich, którzy są chętni do jej podjęcia, a nie luksusem, na który mogą sobie pozwolić tylko nieliczni.

Praca jest koniecznością, częścią sensu życia na tej ziemi, sposobem dojrzewania, ludzkiego rozwoju i osobistego spełnienia. Z tego względu finansowa pomoc ubogim

¹⁹ LS 30.

²⁰ BENEDYKT XVI, *Serce rozumne. Refleksje na temat podstaw prawa. Przemówienie w Bundestagu (Berlin, 22 IX 2011)*, OsRomPol 32 (2011), nr 10–11, s. 41.

²¹ LS, 128.

²² LS 124.

²³ KDK 63.

powinna być zawsze rozwiązaniem doraźnym, aby zaradzić pilnym potrzebom. Prawdziwym celem powinno być zawsze umożliwienie im godnego życia poprzez pracę²⁴.

Nie można nie doceniać znaczenia procesów edukacji środowiskowej zdolnych wpływać na codzienne postępowanie i nawyki – od oszczędności w zużyciu wody po segregowanie odpadów i „wyłączanie niepotrzebnego światła”²⁵ „Na ekologię integralną składają się również proste codzienne gesty, przełamujące logikę przemocy, wyzysku, egoizmu”²⁶. Wszystko to będzie prostsze, gdy zaczniesz się od kontemplacyjnego spojrzenia pochodzącego z wiary.

Człowiek wierzący nie podziwia świata z zewnątrz, lecz od wewnątrz, uznając powiązania, przez które Ojciec nas zjednoczył ze wszystkimi bytami. Ponadto nawrócenie ekologiczne, rozwijając szczególne zdolności, jakimi Bóg obdarzył każdą osobę wierzącą, prowadzi ją do rozwijania swojej kreatywności i entuzjazmu²⁷

I to, zdaniem papieża Franciszka, jest najlepszym sposobem, by pozostawić przyszłym pokoleniom świat zrównoważony nie przez apele, ale przez wysiłek podejmowany w trosce o ubogich dzisiejszych czasów.

3. *Laudato si'* a ustalenia Konferencji klimatycznej w Paryżu

Franciszek nie obawia się formułować surowego osądu rozwoju sytuacji międzynarodowej w ostatnich dekadach. Pisze, że w minionych latach światowe spotkania na rzecz środowiska nie odpowiedziały na stawiane im oczekiwania, czy to ze względu na brak woli politycznej, czy też istniejące lobby technokratyczne; nie doprowadziły do znaczących i skutecznych porozumień globalnych w dziedzinie środowiska. W ostatnich miesiącach można jednak zauważyć, że przesłanie papieża, sformułowane w *Laudato Si'*, coraz bardziej oddziałuje na inicjatywy ekologiczne organizacji międzynarodowych.

Od 30 listopada do 11 grudnia 2015 r. w Paryżu odbywała się Konferencja klimatyczna COP 21, w której uczestniczyło 150 szefów państw i rządów z całego świata, w celu zawarcia globalnego porozumienia klimatycznego.

²⁴ LS 128.

²⁵ LS 211.

²⁶ LS 230.

²⁷ LS 220.

O prognozy dotyczące przebiegu szczytu zapytano również papieża podczas konferencji prasowej w samolocie w drodze powrotnej z Republiki Środkowoafrykańskiej do Rzymu. Wypowiedział się o nim bardzo pozytywnie.

Nie jestem pewien, ale mogę powiedzieć: teraz albo nigdy – odparł Franciszek. Zauważył, że pierwsza konferencja klimatyczna nie przyniosła rozstrzygnięć. Z każdym rokiem problemy są coraz poważniejsze. Jeden z naukowców podczas narady o tym, jaki świat chcemy zostawić naszym dzieciom, zapytał: ale czy jesteśmy pewni, że będą dzieci z tego pokolenia? – oświadczył papież. Następnie dodał: – Jesteśmy, mówiąc ostro, na granicy samobójstwa i jestem pewien, że prawie wszyscy z tych, którzy są w Paryżu, mają tego świadomość i chcą coś zrobić. Franciszek podał przykład lodowców, które roztopiają się na Grenlandii. – Na Pacyfiku jest kraj, który kupuje inny, by się przeprowadzić, bo za 20 lat już go nie będzie – mówił papież, odnosząc się do zjawiska podniesienia się poziomu morza. Mówiąc o uczestnikach obrad konferencji, Franciszek wyznał: „ufam, że ci ludzie coś zrobią”. Zapewnił, że się o to modli²⁸.

Otwierając sesję plenarną Konferencji, szef dyplomacji Francji Laurent Fabius, przewodniczący COP 21, powiedział do zgromadzonych:

Wierzę, że będziecie zdolni osiągnąć dobry rezultat. Każdego dnia będziemy musieli zrobić jakiś postęp. Żadna sprawa nie może zostać pominięta²⁹

Zgromadzeni na Konferencji zdawali sobie sprawę z powagi aktualnej sytuacji i spoczywającym na nich obowiązku troski o naszą planetę. Również delegacja polska udała się do Paryża z jasnym przesłaniem.

W pełni zgadzamy się z encykliką Ojca Świętego *Laudato si'*, że należy dopracować nowe porozumienie, które będzie sprawiedliwe dla wszystkich państw świata, z drugiej strony będzie stymulowało rozwój gospodarczy – oświadczył minister środowiska Jan Szyszko³⁰.

Główną osią sporu podczas szczytu okazała się batalia o finanse na walkę ze zmianami klimatycznymi między bogatymi i biednymi państwami. Kraje rozwijające się uzależniają bowiem swoje działania od pomocy, jaką mają im przekazać na

²⁸ <http://wiadomosci.onet.pl/swiat/> (28 I 2016).

²⁹ <http://www.teraz-srodowisko.pl/aktualnosci/> (28 I 2016).

³⁰ <http://www.radiomaryja.pl/informacje/> (28 I 2016).

walkę ze zmianami klimatu kraje rozwinięte. Chodzi o wartość przekazywanych technologii, inwestycji prywatnych, ale też środków publicznych.

Papież Franciszek podczas niedzielnej modlitwy *Anioł Pański* w Watykanie 6 grudnia 2015 r. zapewnił wiernych: „Bardzo uważnie śledzę prace konferencji na temat klimatu, która odbywa się w Paryżu” Nawiązał do pytania, jakie postawił w swojej encyklice *Laudato si'*:

„Jaki świat chcemy przekazać tym, którzy będą po nas, dorastającym dzieciom?” Dla dobra wspólnego domu, nas wszystkich i przyszłych pokoleń wszelkie wysiłki w Paryżu muszą mieć na celu złagodzenie skutków zmian klimatycznych, a równocześnie walkę z ubóstwem i umacnianie godności człowieka. Módlmy się, aby Duch Święty oświecił wszystkich, którzy są wezwani do podjęcia tak ważnych decyzji, i obdarzył ich odwagą, aby kryterium ich decyzji było zawsze większe dobro całej rodziny ludzkiej³¹.

Apele papieża przyniosły oczekiwany skutek, którym jest to, że porozumienie klimatyczne wyraźnie prześlągnięte jest duchem encykliki *Laudato si'* 12 grudnia 2015 r. 195 uczestniczących państw, w drodze konsensusu, zgodziło się na przyjęcie ostatecznego porozumienia globalnego porozumienia, według którego ma nastąpić zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych. W dokumencie końcowym strony przystały na obniżenie produkcji dwutlenku węgla „tak szybko, jak to możliwe” i zapewniły, że dołożą wszelkich starań, aby utrzymać światowe ocieplenie na poziomie „znacząco niższym niż 2°C”³². Porozumienie to zacznie obowiązywać po 2020 r. i ma zastąpić Protokół z Kioto. W zawartym porozumieniu klimatycznym uwzględniony został m.in. mechanizm kompensacji szkód powodowanych w krajach narażonych na zmianę klimatu. Dotyczy to zarówno nagłych katastrof pogodowych, jak i powoli zachodzących zdarzeń, takich jak np. wzrost poziomu wód morskich. W dokumencie tym został zawarty również zapis, stwierdzający, że porozumienie nie stanowi podstawy dla roszczeń finansowych lub kompensacji dla ofiar zmiany klimatu. Ponadto od 2020 r. kraje rozwinięte będą przekazywać krajom rozwijającym się 100 miliardów dolarów rocznie na inwestycje na ograniczenie emisji i adaptację do zmiany klimatu. Zgodnie z porozumieniem, do 2025 r. wsparcie ma ulec zwiększeniu.

³¹ FRANCISZEK, *My, chrześcijanie, musimy się nawrócić. Modlitwa maryjna z papieżem (Watykan 6 XII 2015)*, OsRomPol 36 (2015), nr 12, s. 50.

³² <https://pl.wikipedia.org/> (28 I 2016).

Poważne podejście do realizacji założonych w porozumieniu celów oznaczałoby w ciągu kilkunastu lat likwidację elektrowni węglowych i gazowych, samochodów spalinowych oraz statków i samolotów napędzanych paliwami kopalnymi. Porozumienie paryskie, choć zdecydowanie niewystarczające, jest milowym krokiem na drodze do rozwiązania kryzysu klimatycznego. Epoka paliw kopalnych zaczyna się kończyć. To wyraźny sygnał dla rynków światowych, że inwestycje w paliwa kopalne, szczególnie te najbrudniejsze, jak węgiel czy piaski roponośne, to przeszłość. Przyszłość należeć będzie do czystych, odnawialnych źródeł energii i innych elementów nowego systemu energetycznego.

Konferencja klimatyczna ONZ zakończyła się sukcesem. Świat wyraził gotowość do podjęcia wspólnego wysiłku na rzecz ochrony klimatu. Ambitna i zrównoważona umowa, która odzwierciedla stanowiska stron, jest efektem pracy negocjatorów, ale też wpływu, jaki na cały proces miały różne działania społeczne czy religijne. Papież Franciszek wyraził swoje zadowolenie z takiego rezultatu konferencji paryskiej. Podczas modlitwy *Anioł Pański* 13 grudnia 2015 r. powiedział do zgromadzonych na placu św. Piotra wiernych:

Jego realizacja będzie wymagała wspólnego zaangażowania i wielkodusznego poświęcenia ze strony wszystkich. Ufając, że szczególna uwaga zostanie zwrócona na ludność najsłabszą, zachęcam całą wspólnotę międzynarodową do gorliwego kontynuowania podjętej drogi, w duchu solidarności, która powinna stawać się coraz bardziej efektywna³³

*

W encyklice *Laudato si'* papież Franciszek ukazał kontrast pomiędzy szybkością przemian ludzkości, łączących się z intensyfikacją rytmu życia i jego rozwojem, a powolnością naturalnej ewolucji biologicznej. Papież nie neguje tych zmian, ale przeciwnie, traktuje je jako pożądane i potrzebne, z zastrzeżeniem jednak, że nie mogą one prowadzić do dalszej degradacji człowieka i środowiska naturalnego. Muszą one być zorientowane na dobro wspólne i zrównoważony, integralny rozwój ludzki. W ten sposób Franciszek ponownie dał nadzieję na zmianę myślenia ludzi w kwestiach ekologicznych. Ekologia ukierunkowana na człowieka, troska o biednych, bezbronnych i pomoc państw bogatych państwom rozwijającym się,

³³ FRANCISZEK, *W duchu solidarności. Modlitwa Maryjna z papieżem (Watykan, 13 XII 2015)*. OsRomPol 37 (2016), nr 1, s. 49–50.

pozwalają żywić nadzieję, że przyszłość człowieka, a co za tym idzie, Ziemi, nie musi być zaprzepaszczone. Zmiana myślenia społeczeństw powinna przynieść naszej planecie pokój i ocalenie, a przyszłym pokoleniom spuściznę do dalszej opieki i rozwoju.

*

Streszczenie: Problematyka ekologii zajmuje w nauczaniu Kościoła poczesne miejsce, a przede wszystkim opiera się na jego fundamencie filozoficzno-teologicznym. Przejawia się to w sposobie rozwiązywania kwestii ekologicznych poprzez konkretną działalność Kościoła, zmierzającą do zabezpieczenia życiowej przestrzeni człowieka. Konieczność stawiania ograniczeń ekskluzywnie rozumianemu rozwojowi gospodarczemu podjął w encyklice *Laudato si'* papież Franciszek. Dokument ten ubogacił nauczanie Kościoła w dziedzinie ekologicznej i społecznej. Jak sam Franciszek zaznaczył: „(...) ta encyklika, dołączając do nauki społecznej Kościoła, pomoże nam rozpoznać wielkość, pilność i piękno stojącego przed nami wyzwania” (nr 15). Wyzwania ekologiczne powinny mobilizować współczesne społeczeństwa do konstruktywnego działania na rzecz ochrony środowiska naturalnego. Należy mieć nadzieję, że realizacja tego celu będzie możliwa dzięki obradom szczytu klimatycznego w Paryżu i postanowienia wieńczącego je protokołu z 12 grudnia 2015 r.

Słowa kluczowe: encyklika *Laudato si'*, ekologia integralna, teologia stworzenia, papież Franciszek, nawrócenie ekologiczne.

Abstract: *Laudato si'* by pope Francis – “the encyclical letter of the rescue” or “the epitaph for the dying planet”? The ecology plays an important part in the social teaching of the Catholic Church and it is based on the philosophical and theological foundation. It manifests in the kind of resolving of the ecological problems in the concrete activity of the Church that leads to the salvation of the human life's space. Pope Francis in his encyclical letter *Laudato si'* has payed attention to the limitations of the exclusive understanding of the economic development. This document enriched the social teaching of the Catholic Church in the ecological and social area. Francis remarks: „(...) that this Encyclical Letter, which is now added to the body of the Church's social teaching, can help us to acknowledge the appeal, immensity and urgency of the challenge we face” (LS 15). The ecological challenges should stimulate the contemporary societies to the constructive activities for the protection of the natural environment. We can only hope, that the fulfillment of this goal will come about though the climate meeting in Paris and the resolutions listed in its final protocol from the December 12th 2015.

Keywords: encyclical letter *Laudato si'*, integral ecology, theology of creation, pope Francis, ecological conversion.